

Zapiski bibliograficzne

NIEMCY

Niemcy w okresie Republiki Weimarskiej

ERNST NOLTE: *Zeitgenössische Theorien über den Faschismus*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” nr 3/1967, ss. 247—268.

Artykuł powyższy jest fragmentem obszernego wstępu do pracy pt. *Theorien über den Faschismus*, która ma się ukazać jesienią bieżącego roku w wydawnictwie Kiepenheuer und Witsch w Kolonii. Wstęp zatytułowany *Vierzig Jahre Theorien über den Faschismus*, składa się z pięciu rozdziałów obejmujących następujące lata: 1921—1925, 1925—1933, 1933—1939, 1939—1945 i 1945—1960. Wyżej wymieniony artykuł jest przedrukiem drugiego rozdziału obejmującego lata 1925—1933. Jego tytuł nie jest precyzyjny. Artykuł jest bowiem przeglądem broszur traktujących o fašyzmie pisanych bądź przez jego zwolenników, bądź przez przeciwników. Są też wśród nich próby naukowego ujęcia zagadnienia.

Niemcy w okresie hitlerowskim

HARALD SCHOLTZ: *Die NS-Ordensburgen*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” nr 3/1967, ss. 269—298.

Przyszłe kadry przywódców partii hitlerowskiej miały być szkolone w tzw. *NS-Ordensburgen*, na temat których nie było dotąd szczegółowszego opracowania naukowego. Uczynił to dopiero Scholtz przedstawiając na podstawie literatury przedmiotu znaczenie i cele tej instytucji, która od samego początku uważana była za typowy produkt reżimu hitlerowskiego.

EUGEN GERSTENMAIER: *Der Kreisauer Kreis*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” nr 3/1967, ss. 221—246.

Historyk holenderski Roon przeprowadził gruntowne studia i napisał pierwszą obszerną monografię jednej z ważniejszych grup opozycji antyhitlerowskiej *Kreisauer Kreis* (nazwa pochodzi od rodowej siedziby przywódcy grupy Helmutha von Moltke, Kreisau, gdzie odbywały się zebrania). Książka Roona pt. *Neuordnung im Widerstand. Der Kreisauer Kreis innerhalb der deutschen Widerstandsbewegung* ukazała się w 1967 r. staraniem wydawnictwa R. Oldenbourg w Monachium. Zawiera 652 strony, z czego 120 przypada na dokumentację. Artykuł; Gerstenmaiera jest obszernym omówieniem książki Roona poszerzonym o osobiste wspomnienia autora, aktualnie przewodniczącego zachodniemieckiego *Bundestagu*, który — jak wiadomo — był również członkiem *Kreisauer Kreis*. Literatura na temat opozycji antyhitlerowskiej wydana w Niemczech zachodnich jest olbrzymia, a jednak dotąd nie rozstrzygnięto podstawowych problemów, czego dowodzi m. in. spór między Gerstenmaierem a Roonem na temat przynależności poszczególnych osób do *Kreisauer Kreis*. A dodać trzeba, że grupa ta składała się z kilkunastu zaledwie ludzi.

Wiedergewinnung der sittlichen Grundlage. „Stuttgarter Zeitung” nr 164, 20 VII 1967, s. 11.

Z okazji 23-rocznicy zamachu na Hitlera opublikowano po raz pierwszy w masowym nakładzie na łamach „Stuttgarter Zeitung” przemówienie które miało być wygłoszone w wypadku po-

wodzenia zamachu przez desygnowanego na kanclerza Carla Goerdelera. Przemówienie to jest swego rodzaju programem ewentualnego rządu opozycji antyhitlerowskiej i stąd ma istotne znaczenie dla jej oceny, a w szczególności jej czołowego przywódcy, byłego nadburmistrza Lipska — Carla Goerdelera.

Niemcy po II wojnie światowej

GÜNTER MOLTMANN: *Zur Formulierung der amerikanischen Besatzungspolitik am Ende des Zweiten Weltkrieges*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” nr 3/1967, ss. 299—322.

Koncepcje amerykańskiej polityki okupacyjnej w Niemczech powstawały w długotrwałej i ostrej kontrowersji prowadzonej między trzema departamentami: stanu, wojny i finansów, którego szef, Morgenthau, był — jak wiadomo — zwolennikiem twardej polityki okupacyjnej w przeciwieństwie do pozostałych dwóch ministrów — Stettinusa i Stimsona. Opublikowane i skomentowane przez Moltmanna dokumenty ilustrują wspomniane wyżej kontrowersje między trzema ministerstwami i korygują tym samym rozpowszechniony w literaturze pogląd, jakoby amerykańską politykę okupacyjną w Niemczech w jej stadium początkowym określał przede wszystkim plan Morgenthaua.

Niemiecka Republika Federalna

KLAUS LIEPELT: *Anhänger der neuen Rechtspartei*. „Politische Vierteljahrschrift” nr 2/1967, ss. 237—271.

W związku z sukcesami wyborczymi neohitlerowskiej partii NPD zaczęto interesować się jej perspektywami rozwojem. Na pytanie to nie można było uzyskać odpowiedzi przy pomocy bezpośrednich ankiet, ponieważ nie wszyscy zwolennicy NPD skłonni byli ujawnić swoje poglądy polityczne. Dlatego też trzeba było zbadać przede wszystkim te grupy społeczne, z których re-

krutują się zwolennicy NPD. Przedstawiany tu artykuł jest właśnie szczegółową i bardzo interesującą analizą tych grup społecznych NRF, które wchodziły w rachubę jako rezerwuwar wyborczy NPD. Liepelt oparł się na szczegółowych badaniach socjologicznych przeprowadzonych przez *Institut für angewandte Sozialwissenschaft* w Bad Godesberg, którego jest dyrektorem. Z wniosków Liepelta na szczególne podkreślenie zasługuje twierdzenie, że dalsze sukcesy NPD w większym stopniu zagrażają SPD aniżeli CDU oraz że najbardziej odporne na agitację i ideologię NPD są środowiska związków zawodowych i praktykujących katolików oraz ewangelików.

HERIBERT KOHL: *Die „Deutschen Nachrichten”*. „Politische Vierteljahrschrift” nr 2/1967, ss. 272—292.

Tygodnik „Deutsche Nachrichten” jest organem partii NPD. Kohl dokonał wszechstronnej charakterystyki politycznej pisma analizując najczęściej głoszone na jego łamach hasła i tezy, stosunki tygodnika do zachodnoniemieckiej rzeczywistości politycznej, do cudzoziemców itp. Artykuł Kohla jest ważnym przyczynkiem nie tylko dla poznania pisma, lecz samej partii NPD i głoszonych przez nią poglądów politycznych.

ERNST SCHNEIDER: *Die Entpolitisierung des deutschen Osthandels*. „Aussenpolitik” nr 7/1967, ss. 389—397.

Autor jest prezydentem *Deutscher Industrie- und Handelstag*, jednej z najważniejszych organizacji gospodarczych Niemiec zachodnich. Na zebraniu plenarnym tej organizacji w czerwcu bieżącego roku wystąpił on z propozycjami stworzenia wielkiego rynku wewnętrznego obejmującego całą Europę niezależnie od granic politycznych. W omawianym artykule postuluje „odpolitycznienie” stosunków handlowych Niemiec zachodnich z Europą wschodnią poprzez zainicjowanie jednolitej polity-

ki handlowej całej Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w stosunku do Europy wschodniej. Autor chce zastąpić tradycyjne stosunki bilateralne stosunkami multilateralnymi i w ten sposób ominąć istniejące trudności polityczne. Schneider nie zaznacza jednak, że trudności w handlu z Europą wschodnią powstały na skutek polityki rządu bońskiego.

JOACHIM HANSEN: *Die Sicherheit der Rohölversorgung Deutschlands*. „Aussenpolitik” nr 7/1967, ss. 398—408.

W związku z kryzysem na Bliskim Wschodzie Hansen przeanalizował problem zabezpieczenia Niemiec zachodnich w ropę naftową. Artykuł porusza wszystkie najróżnorodniejsze aspekty omawianego zagadnienia uwidaczniając całą jego złożoność. Wartość opracowania podnoszą tabele z podstawowymi danymi statystycznymi ilustrującymi m. in. import ropy naftowej do NRF z poszczególnych krajów i rejonów, a także powiązania handlowe NRF z krajami — eksporterami ropy naftowej. W ten sposób artykuł wykazuje konsekwencje ekonomiczne dla NRF i krajów eksportujących ropę w wypadku ewentualnego embarga.

RUDOLF SCHRADER: *Der Wiederaufbau der deutschen Verteidigungsrüstung*. „Aussenpolitik” nr 7/1967, ss. 409—421.

Bardzo interesujący przegląd zachodniemieckich organizacji i instytucji naukowych pracujących na zlecenie Ministerstwa Obrony NRF. Zakazane przez aliantów po II wojnie światowej badania naukowe z zakresu techniki wojskowej prowadzone są znowu z dużym rozmachem. NRF odrobiła już zaległości i staje się znowu jednym z czołowych krajów Zachodu mogących się poszczycić dużymi osiągnięciami na tym polu.

„BULLETIN der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft” nr 2—6/1967. — Oprócz kroniki działalności organów EWG „Biuletyn” zawiera:

W numerze 2 — memoriał Komisji w sprawie udzielenia krajom rozwijowym preferencji celnych na ich półfabrykaty i wyroby gotowe, przy czym Komisja reprezentuje pogląd, że ulgi powinny być przyznane, lecz nie powinny mieć charakteru automatycznego i powszechnego.

W numerze 3 — tekst przemówienia wiceprezydenta Komisji R. Marjolin pt. *Die wirtschaftliche Lage der EWG im Jahre 1966 und die Aussichten für 1967*. Marjolin stwierdził, że 1966 r. był dla EWG — ogólnie biorąc — pomyślny, chociaż spadek koniunktury w NRF ujemnie wpłynął na gospodarkę pozostałych krajów EWG. Zwrócił też szczególną uwagę na zmiany na rynku pracy w krajach Wspólnoty. Perspektywy na 1967 r. są, zdaniem autora, więcej niepewne niż zwykle. Koniunktura światowa wydaje się wprawdzie jeszcze korzystna, lecz nie byłoby niespodzianką, gdyby po długim okresie ekspansji nastąpiło znaczne jej osłabienie. Pierwszoplanowym zadaniem Komisji w 1967 r. będzie zapobieganie nadmiernemu wzrostowi cen i kosztów w wielu krajach bez równoczesnego tłumienia koniunktury. W tymże numerze opublikowano pt. *Grossbritannien und der Gemeinsame Markt* obszernie wyciągi z oświadczeń premiera H. Wilsona w sprawie przystąpienia W. Brytanii do EWG.

W numerze 4 — pt. *Die Aussichten auf einen Beitritt Grossbritanniens zu Gemeinschaft* wyciągi z konferencji prasowych H. Wilsona i G. Browna urządzonych w czasie ich wizyt w stolicach państw członkowskich EWG.

W numerze 5 — artykuł H. v. Groeben pt. *Einführung der gemeinsamen Mehrwertsteuer — ein entscheidender Schritt auf dem Weg zur Beseitigung der Steuergrenzen*. Ujednoczenie systemów podatkowych służyć ma, zdaniem autora, dwóm celom: usunięciu granic podatkowych i zniekształceń warunków konkurencji, a ich osiągnięcie jest tym potrzebniejsze, im ściślejsze staje się wzajemne przenikanie się rynków w ramach EWG. Po zniesieniu cel

wewnątrz EWG stanie się aktualna sprawa zniesienia granic podatkowych.

W numerze 6 — artykule J. Rey, członka Komisji, pt. *Erfolgreicher Abschluss der Kennedy-Runde*, którego konkluzja, po omówieniu wyników rundy, jest stwierdzenie, że jej sukces oznacza znaczne wzmocnienie Wspólnoty na wewnątrz, jak też w stosunku do pozostałego świata. Ponadto numer ten zawiera teksty wniosków W. Brytanii, Danii i Irlandii o przyjęcie do EWG.

HELMUT KOHN: *Sektorale Strukturpolitik ist notwendig*. „Wirtschaftsdienst” nr 2/1967.

Wzrost gospodarczy pociąga za sobą tym głębsze zmiany strukturalne w przemyśle, im wyższa jest stopa wzrostu. Te zmiany powodują pewne zaburzenia, których samoczynny mechanizm rynkowy nie może opanować. Potrzebna jest tutaj interwencja państwa. W polityce strukturalnej nie chodzi o to, by państwo planowało w jakikolwiek sposób przyszłą strukturę gospodarczą, lecz o popieranie tendencji rynkowych, które mogą zmiany strukturalne przyspieszyć lub ułatwić ich przebieg. Państwo operuje w tym celu albo ogólnymi środkami popierania wzrostu gospodarczego i elastyczności gospodarki albo środkami specjalnymi, a powodzenie polityki strukturalnej zależy przede wszystkim od jej koordynacji z ogólną polityką gospodarczą i socjalną.

GÜNTER GROSSER: *Unterschiedliche Wachstumsbedingungen in den wichtigsten Industrieländern*. „Wirtschaftsdienst” nr 3/1967.

Ze względu na znaczenie, jakie ma potencjał gospodarczy jakiegokolwiek kraju dla jego międzynarodowej gospodarczej i politycznej pozycji, ważna jest ocena wzrostu gospodarczego i szans rozwojowych NRF w porównaniu z innymi krajami zachodnimi. Rząd federalny określił jako cel średnioterminowy realny wzrost produktu społecznego o 4% rocz-

nie. Na przewidywanie wyższego wzrostu nie pozwala zmniejszanie się rodzimego potencjału pracy. Jest to skala wzrostu stosunkowo niska — wśród krajów przemysłowych jedynie W. Brytanii ma gorsze prognozy. Natomiast warunki wzrostu produktu społecznego we Francji, Włoszech, USA, a zwłaszcza w Japonii, są znacznie korzystniejsze.

HEINZ-DIETRICH ORTLIEB: *Konjunkturpolitik ist nicht alles*. „Wirtschaftsdienst” nr 5/1967.

W aktualnej polityce gospodarczej nie tylko chodzi o to, aby pobudzić popyt w sferze dóbr konsumpcyjnych i inwestycyjnych, co jest wprawdzie warunkiem ożywienia gospodarczego, lecz rzeczą ważniejszą i trudniejszą pozostaje uzupełnienie inwestycji socjalnych. Braki w tym zakresie wynikają m. in. z trudności gospodarczych przeżywanych obecnie przez NRF. Zaspokojenie popytu na inwestycje socjalne stworzy dopiero warunki dla przyszłego rozwoju gospodarki. Związki zawodowe powinny zdać sobie sprawę z alternatywy: albo intensywniejszy rozwój oświaty, szkolnictwa i służby zdrowia, albo wyższe dochody osobiste i osobiste spożycie. Dla uniknięcia błędnych inwestycji pożądanym byłoby, aby zarówno władze federalne, jak krajowe i gminne, sporządzały oraz publikowały wieloletnie plany inwestycji.

EBERHARD THIEL: *Zunehmende Ausdehnung der Staatstätigkeit*. „Wirtschaftsdienst” nr 6/1967.

Wydatki budżetowe rosną w NRF szybciej niż produkt społeczny, a deficyty budżetowe przewiduje się na kilka najbliższych lat. Autor doszukuje się przyczyn zaskakująco wysokich przewidywanych deficytów zarówno po stronie wpływów, jak wydatków stwierdzając, że obniżenie wydatków jest niemal niemożliwe, a w wielu wypadkach także niepożądanym. Pokrycie deficytów będzie zatem tylko możliwe poprzez pod-

niesienie podatków i wzrost zadłużenia państwa. Jednak tylko długofalowa koncepcja polityki budżetowej może usprawiedliwić wzrost wydatków państwa i w konsekwencji długów państwowych. W końcu autor zwraca uwagę na konieczność uzgadniania celów wydatków

państwowych i źródeł dochodów państwa na płaszczyźnie międzynarodowej, co znacznie wzmogłoby efektywność tych wydatków.

Zestawili: Z. K. i T. K.